

Wederopbouwwijken (of naoorlogse woonwijken) 1945-1970

De waarde van de Wederopbouwarchitectuur ligt vooral in de stedenbouwkundige structuren en de ruimtelijke opbouw van de wijk en de positie van de woonblokken en de ruime groenaanleg hierbinnen. De wederopbouw is groot qua omvang en spreiding, en complex qua ontwerp kwaliteit, cultuurhistorisch belang en waardering. Zij heeft een nadrukkelijke weerslag gehad in de ruimtelijke context en is dan ook belangrijk voor de ontwikkeling van de grotere woonkernen in Fryslân.

De Wederopbouw stond een woonvorm voor, die gestalte kreeg in de vorm van een wijk waarin samenwonen van alle leeftijdscategorieën, in de daarvoor geschikte woontypen, gecombineerd werd met sociale voorzieningen en ambachtelijke activiteiten. Deze combinatie maakte van de wijk een eenheid die geborgenheid en saamhorigheid bood. In dit type wijk vormden de diverse woontypen een wooneenheid, de 'stempel', die de basis vormde voor het woonstramien. Het leverde een stedenbouwkundig model op dat snel gerealiseerd kon worden.

De stempel-aanpak was voor grote kernen geschikt, maar te grootschalig voor de kleinere kernen van Fryslân. Het concept is wel richtinggevend geweest in het aanbod van een beperkt aantal woonvormen, veelal laagbouw in rechttoe-rechtaan rijtjes van eengezinswoningen en beperkte etage- en hoogbouw.

Vernietiging en beschadiging van huizen door oorlogsgeweld als mede het stilvallen van de bouw en herstel van woningen tijdens de Tweede Wereldoorlog, veroorzaakten na de beëindiging van de oorlog, een enorme woningnood. Na de oorlog komt de woningbouw eerst aarzelend op gang. Dit is zichtbaar in het beperkte aantal woonwijken dat gerealiseerd wordt tot 1950. De aandacht is eerst vooral gericht op herstel van havens, industrie en infrastructuur. Pas in de jaren '50 komt de volkswoningbouw op stoom. Nieuwe materialen en constructiemethoden, prefabricage en standaardisatie, maakten het mogelijk dat er in Nederland tussen 1945 en 1965 ruim 1 miljoen nieuwe woningen werden gebouwd. De enorme drang tot het realiseren van voldoende woonruimte leverde een nieuwe vorm van bouwen op. De aandacht voor de individuele woning werd verlegd naar het realiseren van hele woonblokken en wijken. Vanuit de stedenbouwkundige discipline ontstond een nieuwe ideologie, de 'wijkgedachte', die in de grotere kernen, Leeuwarden en Drachten, werd doorgevoerd.

Er is voor de categorie 'wederopbouwwijken' gekozen voor het tijdsbestek 1945-1970. Deze periode heeft als rode draad 'woningnood', 'grootschaligheid' en 'serieproductie'. De jaren '70 laten een omslag zien naar 'nieuw verworven welvaart', 'kleinschaligheid' en 'herbergzaamheid'.

Het Wederopbouwbestand is onderverdeeld in de perioden:

- 1930-1950
- 1950-1960
- 1960-1970

Deze perioden geven een iets te absolute afbakening. Het kaartmateriaal dat gebruikt is, beweegt zich rond deze tijdsperioden.

Voor de periode 1930-1950 is een vergelijking gemaakt van de Bonne kaart die een weergave geeft van 1925-1940 en de topografische kaart die gedurende 1949/1952 verkend en geactualiseerd is. De periode is iets ruimer omdat er geen kaart aanwezig was die het begin van de 40-er jaren verbeeld.

1949/1952 is vergeleken met de topografische actualisering van 1959/1962 voor de periode 1950-1960 en de periode 1960-1970 heeft als grens de topografische kaart van 1970/1972.

Tijdens de inventarisatie zijn uiteindelijk 956 wederopbouw 'wijken' als vlak ingetekend. De verschillende wijken zijn als volgt over de verschillende bouwperiodes verdeeld:

(op basis van de kaart waarop de wijk als eerste is aangetroffen):

1930-1950: 135

1950-1960: 413

1960-1970: 408

Bij de resultaten zijn de volgende opmerkingen te maken:

§ In kleine dorpen is het bijbouwen van 3 of 4 huizen ook als nieuwe wijk beschouwd omdat dat in die dorpen beeldbepalend kan zijn. In grotere plaatsen is het bijbouwen van een dergelijk klein aantal huizen vaak niet eens te zien en daarom ook niet als nieuwe wijk ingetekend.

§ Grotere woonwijken in grote dorpen en steden zijn vaak in delen gebouwd, waarbij het moment van de verkenning van de kaart een momentopname is. Daardoor kan het voorkomen dat meerdere wijken zijn ingetekend waar eigenlijk sprake is van één wijk.

§ In principe zijn bedrijfsgebouwen, openbare gebouwen e.d. niet ingetekend. Probleem hierbij was vaak wel dat deze, zeker wanneer ze in een woonwijk waren gelegen niet altijd als zodanig te herkennen zijn op de kaarten. Het kan zijn dat dus toch een enkele keer een dergelijk gebouw is ingetekend. Ook verzorgingstehuizen uit de betreffende periodes zijn wel ingetekend.

§ Op basis van de gebruikte kaarten was het bijna nergens mogelijk de namen van de wijken te benoemen. Alleen in Leeuwarden is een deel van de wijken wel benoemd. Kleine groepen huizen in dorpen hebben overigens waarschijnlijk ook geen eigen wijknaam, terwijl ze hier wel als 'wijk' zijn ingetekend. Wel is altijd de plaatsnaam en minimaal één straatnaam opgenomen waarlangs de gebouwde huizen liggen of is een straatnaam genomen die binnen de gebouwde wijk ligt;

§ Omdat er een grote verscheidenheid bestaat is tussen de verschillende ingetekende wijken, van 3 huizen in een dorp als Wyns tot een hele stadsuitbreiding als Bilgaard in Leeuwarden, zijn er geen vergelijkende uitspraken te doen over oppervlaktes van de ingetekende wijken.

De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) heeft met het project Wederopbouw tussen 2001 en 2007 een inventariserend onderzoek uitgevoerd naar deze periode. Voor het onderzoek koos het project Wederopbouw voor een categoriale

inventarisatie. De categorieën die beknopt zijn onderzocht zijn provinciehuizen en ziekenhuizen. Categorieën die volgens de integrale methode zijn onderzocht zijn scholen, kerken, raadhuizen, winkelcentra, schouwburgen, bruggen, bejaardentehuizen en Kruisgebouwen. Van iedere categorie is een rapport verschenen. Deze zijn op de website van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed te downloaden. De objectgegevens van de onderzochte gebouwen uit de periode 1940-1965 en incidenteel ook van latere jaren zijn opgeslagen in de Wederopbouwdatabank en bereikbaar op de site [wederopbouw/databank.nl](http://wederopbouw.databank.nl).